

# ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

**שם השיעור: מה בין חג הפסח לחג המצות? (65)**  
**שם המרצה: הרב שלמה ברין**

## שמות יב

(כ) כָּל מַחְמַצַת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת:

פ

- (כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לְכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסֶח׃  
(כב) וְלִקְחֶתֶם אֲגֵדַת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְהִנְעַתֶם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר׃  
(כג) וְעֵבֶר ה' לִנְגֹף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וַפְּסַח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמִּשְׁחָת לָבֹא אֶל בְּתִיכֶם לִנְגֹף׃  
(כד) וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה לְחֹק לְךָ וּלְבְנֶיךָ עַד עוֹלָם׃  
(כה) וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתַן ה' לְכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃  
(כו) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לְכֶם׃  
(כז) וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ׃  
(כח) וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ׃ ס  
(כט) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַה' הִפָּה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרֵעָה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה׃

## שמות כג

- (יד) שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחַג לִי בַשָּׁנָה׃  
(טו) אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֵר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כְּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בּו יִצְאֶת מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרְאוּ פְנֵי רִיקָם׃

## ויקרא כג

- (ד) אֱלֹהִים מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃  
(ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים פֶּסַח לַה'׃  
(ו) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמִּצּוֹת לַה' שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ׃  
(ז) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לְכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃  
(ח) וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ פ

## במדבר כח

- (טז) וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַה'׃  
(יז) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֹאכְל׃

- (א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃  
(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֹדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לְכֶם לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה׃  
(ג) דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבֵית אֲבֹת שֵׁה לְבֵיתוֹ׃  
(ד) וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֵּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִכְסּוּ עַל הַשֵּׁה׃  
(ה) שֵׁה תָמִים זָכַר בֵּן שָׁנָה יְהִי לְכֶם מִן הַכִּבְשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ׃  
(ו) וְהָיָה לְכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהַל עַדְת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֵבִים׃  
(ז) וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וּנְתָנוּ עַל שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם׃  
(ח) וְאֲכָלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מִרְרִים יֹאכְלֵהוּ׃  
(ט) אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֹא וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל בְּמִים כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קְרָבוֹ׃  
(י) וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃  
(יא) וַיִּכְהָ תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיָדְכֶם וְאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפֹזוֹן פֶּסַח הוּא לַה'׃  
(יב) וְעֵבֶרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בַּהֲמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'׃  
(יג) וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֹת עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שָׂם וְרֹאיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יְהִי בְכֶם נִגֹף לְמִשְׁחָת בְּהַכְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם׃  
(יד) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַת עוֹלָם תִּחְגְּהוּ׃  
(טו) שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֵךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָּל אֲכַל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי׃  
(טז) וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לְכֶם כָּל מְלֶאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אֵךְ אֲשֶׁר יֹאכְל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לְכֶם׃  
(יז) וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצּוֹת כִּי בְעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוּצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַת עוֹלָם׃  
(יח) בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֵשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב׃  
(יט) שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֶכֶם כִּי כָּל אֲכַל מַחְמַצַת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַדְת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃

# ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

## 1. רש"י שמות יב

(יא) פסח הוא לה' - הקרבן קרוי פסח על שם הדלוג והפסיחה שהקב"ה היה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט (יג) ואני אומר כל פסיחה לשון דלוג וקפיצה. ופסחתי מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרוים זה בתוך זה, וכן (מלכים א' יח כא) פוסחים על שתי הסעיפים, וכן כל הפסחים הולכים כקופצים, וכן (ישעיהו לא ה) פסוח והמליט, מדלגו וממלטו מבין המומתים:

## 2. רשב"ם שם

פסח הוא ל"י - שהמלאך ידלג ויניח בית ישראל להכות בכורות שבבתי הגוים:

## 3. אונקלוס יב:כג

וייחוס יי על תרעא ולא ישבוק מחבלא למיעל לבתיכון לממחי:

## 4. אבן עזרא יב:כז

ואמרתם זבח פסח מצאנו פסוח והמליט (ישעי' לא, ה). והטעם כמו חמלה. ובעבור שהשם חמל על בכורי ישראל בעבור דם השה, נקרא השה פסח, כמו ושחטו הפסח (שמות יב כא). והגאון אמר, שהוא מגזרת פסח, כי הפסח ישען על רגלו התמימה, והמשחית כן עשה שהשחית בכורי בית המצרים, ופסח על בית שכנו העברי ולא השחיתו, וכמוהו עד מתי אתם פוסחים (מ"א יח, כא)

## 5. שמות יד:יח ורש"י

(יח) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת הָעָם דְּרֹךְ הַמִּדְבָּר יָם סוּף וְחָמְשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וחמשים - אין חמושים אלא מזויינים... וכן הוא אומר (יהושע א יד) ואתם תעברו חמושים. וכן תרגם אונקלוס מזרזין, כמו (בראשית יד יד) וירק את חניכיו וזריו. דבר אחר חמושים אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה:

## 6. מכילתא שמות יד:יח

וחמושים עלו אחד מחמשה וי"א אחד מחמשים וי"א אחד מחמש מאות ר' נהוראי אומר העבודה לא אחד מחמש מאות עלו שנא' רבה כצמח השדה נתתיך (יחזקאל טז ז) וכתוב ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו (שמות א ז) שהיתה האשה יולדת ששה בכרס אחד ואתה אומר אחד מחמש מאות עלו העבודה לא אחד מחמש מאות עלו אלא שמתו הרבה מישראל במצרים ואימתי מתו בשלשת ימי אפלה

## 7. אבן עזרא יג:יח

ודרש, שעלו אחד מחמש מאות, דבר יחיד הוא, ועליו מחלוקת, ואיננו קבלה כלל... והנה במכות שמתו בהם המצרים לא מתו ישראלים. ואף כי במכה שלא מת מצרי ממנה, ואיך מתו כל ישראל בחשך עד שלא נשאר מהם רק חלק מחמש מאות? והנה לא היה לישראל אור במושבותם (שמות י, כט). רק מחשכי דבר ואפלת מות. ואחר שלא נשאר כי אם חלק קטן מעם רב, הנה לא היתה גאולה לישראל כי אם רעה חולה. וזה הפך הכתוב, והכלל דרש הוא, ואין לסמוך עליו. ואולי שאמרו בתחלה היה לו סוד:

## 8. רש"י שמות יב:כב

ואתם לא תצאו וגו' - מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחיתת לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות לחבילים הוא, שנאמר (תהלים קד כ) בו תרמוש כל חיתו יער:

## 9. רמב"ן שמות יב:כב-כג

## ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

והענין הזה שנוי הוא במכילתא (פסחא יא) בלשון אחרת ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, מגיד משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, שנאמר... ע"כ הברייתא:  
והענין לומר שהזהיר הכתוב את ישראל במצרים שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההוא, לפי שהקב"ה עובר במצרים כמלך שעובר ממקום למקום וספקלטורים לפניו שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו, כענין ובא ה' אלהי כל קדושים עמך (זכריה יד ה), וכן והיה בעבור כבודי ושמתך בנקרת הצור (להלן לג כב), להגין עליו משרפים ופמליא של מעלה. וכיון שמצינו בשעה שנתנה רשות למשחית לחבל שאינו מבחין בין צדיק לרשע, לפיכך אין אדם רשאי לשנות דרך העולם שייצא בלילה, לפי שהוא זמנן של חיות שנתן להם לטרוף, ואין להבחין בין צדיק לרשע:  
(כג) וטעם ולא יתן המשחית - המלאך המשחית בעולם בעת הנגף, כענין ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ירך (ש"ב כד טז), לא המשחית במצרים, כי הקדוש ברוך הוא הוא המכה:

### 10. ספורנו יב:יג

(יג) ולא יהיה בכם נגף למשחית. לא יגע בכם נגף פי' מכה של אותה ההשחחה שאני עושה במצרים: בהכותי. שמלבד מכת הבכורות שלח בשאר העם עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים כי לולא הפסיחה שעשה בחמלתו על ישראל לא היו נמלטים משאר הצרות ששלח על שארית עם מצרים כענין פן תספה בעון העיר, (הוריות יט א) וצוה עליהם מתנות הדם לאות, למען ימלטו, וזה למען שמו לבלתי החל כאמרו ואומר לך בדמי חיי (יחזקאל טז, ו):

### 11. יחזקאל כו:ט

(ו) ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל ארץ אשר תרתי להם זבת חלב ודבש צבי היא לכל הארצות:  
(ז) ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו אני ה' אלהיכם:  
(ח) וימרו בי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים:  
(ט) ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים:

### 12. העמק דבר שמות יב:כג

שכבר נתבאר לעיל שהיו באותו דור כמה רשעים שלא היו ראויים לצאת, אף על גב שלא מתו בדבר ששלט באנשים שסירבו מלצאת, ועתה בעת שהיה גלוי שכינה במצרים וגם עידן ריתחא על מצרים היו ראויים להענש על רשעותם, אבל כמו שהיתה העברה זו כח הדין על מצרים כך היתה העברה זו חוט של חסד ורחמים על ישראל שלא יתן המשחית לבא לנגוף את רשעי ישראל. וכיב"ז נתבאר ע"פ דרשת חז"ל בעידן ריתחא של טביעת מצרים בים סוף שהיה אז התגברות הדינים על רשעי ישראל אלא שניצולו כמש"כ להלן י"ד כ"ט וט"ו י"ט, כך היה ראוי לרשעי ישראל להיות נשפטים בשעה זו, אבל הבטיח ה' לזקני הדור שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם

### 13. העמק דבר שמות טו:יט

כי בא וגו'. יש להבין תכונת זה הפסוק בין אם הוא מהשירה כצורת הכתיבה, או הוא סיפור וטעם, מה זה בא להודיענו מה שכבר נתבאר יפה הסיבה שהגיענו לשיר, אלא העיקר הוא סמוך ענין לתפלה הקודמת ה' ימלוך לעולם ועד, וידוע כי בשעה שיגיע זה הענין הנעלה, יגבר כח הדין וצרוף גדול גם בישראל, עד שאמרו בסנהדרין דצ"ח ב' שאמר עולא ועוד אמוראי ייתי ולא אחמיניה, מש"ה בא סיום השיר, דמכ"מ נכון לבבינו בטוח בה' שלא נהיה נשטפין בדין, שהרי בא סוס פרעה וגו':